

”Judiska” synpunkter på frågan om Messias

Det är alltid äventyrligt att uttrycka en annan parts ståndpunkt. Det kan bli som att höra Göran Persson utlägga Moderaternas partiprogram. Jag tar risken. Mitt ärende är att om möjligt avskaffa den lite nedlåtande attityd som kyrkan alltid har haft gentemot judiska teologer, typ: ”Varför kan ni inte erkänna att Jes 53 handlar om Jesus?”

Herden

Jesu självbekännelse vid ett tillfälle då han var ifrågasatt:

Jag är den gode herden. Den gode herden ger sitt liv för fåren. ¹²Den som är lejd och inte är en herde med egna får, han överger fåren och flyr, när han ser vargen komma. Och vargen river dem och skingrar hjorden. ¹³Den som är lejd bryr sig inte om fåren. ¹⁴Jag är den gode herden, och jag känner mina får, och mina får känner mig, ¹⁵liksom Fadern känner mig och jag känner Fadern, och jag ger mitt liv för fåren. ¹⁶Jag har också andra får, som inte hör till den här fållan. Dem måste jag också leda, och de kommer att lyssna till min röst. Så skall det bli en hjord och en herde. (Joh 10:11-16)

En kristen tänker genast på Jesu ställföreträdande lidande och död så som kristen tradition förkunnar. Den tolkningen måste ha legat ljusår borta från dem som stod där och hörde Jesus. Den faller sig helt enkelt otänkbar eftersom den faller tillbaka på apostlarnas förkunnelse efter Jesu uppståndelse.

När Jesus talade om den gode herden tänkte alla – åtminstone de skriftlärdade – helt säkert på Hesekiel kap 34:

Ty så säger Herren, HERREN: Jag skall själv söka upp mina får och ta mig an dem. ¹²Liksom en herde tar sig an sin hjord när han är bland sina får, som varit skingrade, så skall också jag ta mig an mina får och rädda dem från alla de orter dit de skingrades en mulen och mörk dag. ¹³Jag skall föra dem ut från folken och samla ihop dem från länderna och låta dem komma till sitt eget land och föra dem i bet på Israels berg, vid bäckarna och där man i övrigt kan bo i landet. ¹⁴På goda betesmarker skall jag föra dem i bet, på Israels höga berg skall de få sina betesmarker. Där skall de vila sig på goda betesmarker, och de skall ha rikligt med bete på Israels berg. (Hes 34:11-14)

De dåliga herdarna hade bara tänkt på sig själva. De åt upp fåren och skingrade dem. Själva ordet herde betyder en som ger mat, inte en som själv äter upp.

Om Messias (här = den gode herden) skall göra något så är det att samla Israels skingrade folk. Vi har ofta sagt att judarna förkastade Jesus eftersom de ville att han skulle leda ett uppror mot romarna. Men detta är en bisak i sammanhanget för judiska rabbiner. Man hade kanske kunnat acceptera honom som Messias, uppror eller ej, om han bara gjort det allra minsta för att samla det redan då starkt skingrade folket tillbaka till Löfteslandet.

Men till detta gjorde Jesus inte den minsta lilla ansats, ingenting.

Vi kan se ett exempel på vad detta betydde och alltså betyder för judiska teologer. När sionismen drog igång cirka 1897 satte nästan alla rabbiner klackarna i backen. Messias skulle samla folket och inte Theodor Herzl. De uppmanade de troende att inte flytta till Israel eftersom de befarade att de i så fall skulle dra Guds dom över folket. Somliga hävdade t o m att Förintelsen var ett uttryck för Guds vrede över att folket gick Messias i förväg när de flyttade.

Lejon skall äta halm

Men vi kan vidga perspektivet lite mer:

Men ett skott skall skjuta upp ur Isais avhuggna stam, en telning från hans rötter skall bära frukt. ²Över honom skall HERRENS Ande vila, Anden med vishet och förstånd, Anden med råd och styrka, Anden med kunskap och fruktan för HERREN. ³Han skall ha sin glädje i HERRENS fruktan. Han skall inte döma efter vad ögonen ser eller utöva lag efter vad öronen hör, ⁴utan med rättfärdighet skall han döma de fattiga, med rättvisa skaffa rätt åt de ödmjuka på jorden. Han skall slå jorden med sin muns stav, med sina läppars andedräkt döda de ogudaktiga. ⁵Rättfärdighet skall vara bältet runt hans midja, trofasthet bältet om hans höfter. ⁶Vargar skall bo tillsammans med lamm, leoparder ligga bland killingar. Kalvar och unga lejon och gödboskap skall vara tillsammans, och en liten pojke skall valla dem. ⁷Kor och björnar skall gå och beta, deras ungar skall ligga tillsammans, och lejon skall äta halm som oxar. ⁸Ett spädbarn skall leka vid huggormens hål, ett avvant barn räcka ut handen mot giftormens öga. ⁹Ingen skall göra något ont eller förstöra något på hela mitt heliga berg, ty landet skall vara fullt av HERRENS kunskap, liksom vattnet täcker havet.

¹⁰Det skall ske på den dagen att hednafolken skall söka Isais rot, där han står som ett baner för folken, och hans boning skall vara härlig. ¹¹På den dagen skall Herren för andra gången räcka ut handen för att friköpa en rest av sitt folk, som är kvar från Assyrien, Egypten, Patros, Nubien, Elam, Sinear, Hamat och havsländerna. ¹²Han skall resa ett baner för hednafolken och samla de fördrivna av Israel och de kringspidda av Juda från jordens fyra hörn. (Jes 11:1-12)

Detta är ju lustigt nog en text som judar och kristna är överens om att den handlar om Messias. Men ärligt talat: känner ni igen Jesus av Nazareth, årgång 30? Naturligtvis inte. Messias skall döma och skipa rätt för de ödmjuka. Hur går det i dag för de ödmjuka? Inget vidare, de fräcka har större framgång i alla fall på kort sikt. En helt ny situation skall uppstå. Lejonen skall livnära sig på halm. Gör de det? Knappast. Landet eller jorden skall fyllas av Herrens kunskap eller snarare kunskapen om Herren. Är det så? Tja, inte som vattnet fyller havet.

Dessutom skall Messias samla de fördrivna av Israel och de kringspidda av Juda. Och som sagt: Jesus gjorde inte minsta försök att samla Israel. I ersättnings-teologiskt nit sade kyrkan att Jesus i stället skulle samla alla andra folk in under kyrkans hägn. Men med den sortens exegetik kan man få Bibeln att handla om precis vad som helst. Så står det inte och det finns ingen grund för att läsa så.

När kristna säger till judar: ”Läs Jesaja 53 och begrip att Jesus är Messias!” , så svarar judarna: ”Läs Jesaja 12 och begrip att Jesus inte kan vara Messias. Det är

helt enkelt för mycket som fattas. Inte bara detta att vi som judar undrar varför inte Israels folk blev återsamlad. Det kanske Gud kunde ångra. Utan frågan är ju lika mycket varför lejonen inte äter halm.”

Mashiach

Liksom namnet Jesus är en latinisering av namnet Yeshua så är Messias en avledning av det hebreiska Mashiach. Om vi slår i en hebreisk konkordans kan vi snabbt komma till en viktig rot i denna teologiska konflikt. Ordet Mashiach finns bara på 39 ställen i GT. Smörjelseoljan omtalas på 26 ställen. Verbet att smörja används 69 gånger. Således är detta inte vanligt förekommande begrepp.

Texter där mashiach används handlar praktiskt taget alltid om en samtida person och inte om en kommande unik ledare. Två ledare smordes – prästen och sedermera även konungen.

3 Mos 4:3-5 Om översteprästen - Aaron; 1 Sam 12:1-5 (Saul) 1 Sam 24:1-8 (David skonar Saul), Jes 45:1 (Kores som en Guds smorde).

Hur ofta syftar då ordet mashiach på en framtida Messias i vår mening eller i judisk mening? I Jes 11 som vi läste nyss finns inte det ordet. Liksom inte heller i Jes 53. När syftar ordet inte på en samtida person?

”Årsveckorna”

Daniel har en minst sagt svårtolkad – och svåröversatt – profetia:

Sjuttio veckor är bestämda över ditt folk och över din heliga stad för att göra slut på överträdelse, försegla synder, försona skuld, föra fram en evig rättfärdighet, fullborda syn och profetia och smörja den Allraheligaste. ²⁵Vet därför och förstå: Från den tid då ordet gick ut att Jerusalem skulle återställas och byggas upp till dess den Smorde Fursten kommer, skall det gå sju veckor och sextiotvå veckor. Gator och vallgravar skall på nytt byggas upp, trots tider av svårigheter. ²⁶Men efter de sextiotvå veckorna skall den Smorde förgöras, helt utblottad. Och staden och helgedomen skall förstöras av folket till en furste som kommer. (Dan 9:24-26)

Efter sju veckor kommer den smorde fursten – eller en smord furste. Efter ytterligare 62 veckor skall den Smorde – en som är smord – förgöras.

Här säger våra judiska vänner finns det två personer som båda är smorda och om båda används ordet mashiach. Och även i övrigt texten är mångtydig. ”Smörja den Allraheligaste” kan precis lika gärna översättas ”smörja det allraheligaste.” Det som skulle tala för vår tolkning är talet om en evig rättfärdighet. Å andra sidan stämmer inte tidsangivelserna. Budet gick ut år 551 f Kr i stället för 461 f Kr. År 461 var staden, templet och muren för länge sedan återuppbyggda. Man har velat förlägga Esras och Nehemjas liv till mitten av 400-talet för att få det hela att stämma men det finns ingen annan god anledning till en sådan datering. Budet om återvändandet kom genom Koresh II av Persien (Jes 45, Esra 1). Han dog allra senast år 523 f Kr, troligen omkr år 530.

Faktum är dessutom – vilket är ett tungt argument – att det inte finns en enda syftning i NT på denna profetia hos Daniel. Den används aldrig för att bevisa att Jesus är Messias.

Två texter

Hur det än är med profetian hos Daniel så är ändå slutsatsen att de texter som vi gör till profetior om Messias inte innehåller ordet mashiach. Ett undantag, som just är ett enstaka undantag, är Ps 2:

Varför rasar hednafolken, varför tänker folken fåfängliga tankar? ²Jordens kungar reser sig och furstarna rådslår med varandra mot HERREN och hans Smorde: ³"Låt oss slita sönder deras band och kasta av oss repen." ⁴Han som bor i himlen ler, Herren gör narr av dem. ⁵Han talar till dem i vrede, i glödande harm förskräcker han dem: ⁶"Det är jag som har insatt min konung på Sion, mitt heliga berg."

⁷Jag vill kungöra HERRENS beslut. Han sade till mig: "Du är min Son, jag har i dag fött dig. ⁸Begär av mig, så skall jag ge dig hednafolken till arvedel och hela jorden till egendom. ⁹Du skall krossa dem med järnspira, slå sönder dem som lerkrukor." ¹⁰Handla nu vist, ni kungar, låt varna er, ni domare på jorden! ¹¹Tjäna HERREN med fruktan och gläd er med bävan! ¹²Ge Sonen hyllningskyss, så att han ej blir vred och ni går under på er väg, ty snart kan hans vrede upptändas. Saliga är alla som flyr till honom. (Ps 2:1-12)

Här talas det om mashiach som Herrens son. Men Israels folk kallas också för Herrens son på två ställen i den hebreiska Bibeln. "Du är min son.." – är det ett tilltal till Messias eller till Israels folk?

Dessutom: är det någon som känner igen Jesus årgång 30? Inte rådslog folkens furstar mot Herren och hans Smorde, den gången. Pilatus lät sig övertalas men det är ju inte så det står i psalmen. Liknande tankar finns i Hannas lovsång men de gör oss inte mycket klokare för det:

Ty jordens grundpelare är HERRENS, och på dem har han byggt världen. ⁹Sina frommas fötter bevarar han, men de ogudaktiga tystas i mörkret, ty av egen kraft är ingen stark. ¹⁰De som strider mot HERREN blir krossade, mot dem dundrar han i himlen. HERREN dömer jordens ändar och ger makt åt sin konung. Han upphöjer sin smordes horn." (1 Sam 2:8-10)

Två ankomster

I kristen teologi löser man upp de motsättningar som hindrar judiska teologer genom att hänvisa till att Messias kommer två gånger och inte bara en.

Den Smorde kan vara både överstepräst och konung. Första gången kommer han som präst för att bringa fram försoning och en hjärtats rättfärdighet. Andra gången kommer han som konung för att skapa en ny yttre världsordning. Prästen kommer utan makt medan kungen just kommer en andra gång med makt och härlighet.

Inte heller den teologin är utan sina kontroverser. Låt oss se om det finns

underlag för denna lära om två ankomster.

Ty ett barn blir oss fött, en son blir oss given. På hans axlar vilar herradömet, och hans namn är: Under, Rådgivare, Mäktig Gud, Evig Fader, Fridsfurste. ⁷Så skall herradömet bli stort och friden utan slut över Davids tron och hans kungarike. Det skall befästas och stödjas med rätt och rättfärdighet från nu och till evig tid. HERREN Sebaots nitälskan skall göra detta. (Jes 9:6-7)

Messias skall födas som ett litet barn. Men det finns en ankomst till. Hednafolken skall tillsammans försöka ta Jerusalem ifrån judarna. När det ser ut som om de lyckats står plötsligt en väldig gestalt på Olivberget.

Sedan skall HERREN gå ut i strid mot dessa hednafolk, så som han stred förr på drabningens dag. ⁴På den dagen skall han stå med sina fötter på Oljeberget, mitt emot Jerusalem, österut. Och Oljeberget skall delas mitt itu, från öster till väster, till en mycket stor dal genom att ena hälften av berget viker undan mot norr och andra hälften mot söder. (Sak 14:3-4)

Denna ankomst är helt överraskande och måste vara skild från den första där Messias föds som människa. Frågan är bara om den första texten handlar om Messias. Förgången tid, avslutad händelse, är i bibelhebreiska samma tempus som framtid. Judiska Bibeln på engelska ger oss följande text:

For a child has been born to us, A son has been given us. And authority has settled on his shoulders. He has been named "The Mighty God is planning grace; The Eternal Father, a peaceable ruler" — In token of abundant authority And of peace without limit Upon David's throne and kingdom, That it may be firmly established In justice and in equity Now and evermore. The zeal of the LORD of Hosts Shall bring this to pass. (Jes 9:6-7)

Ty ett barn har blivit oss fött, En son har blivit oss given. Och makten har lagts på hans skuldror. Han har fått namnet "(All)Maktens Gud vill ge oss nåd; Den Evige Fadern, en fredens härskare" – Som bevis på överflödande välde Och fred utan gräns Över Davids tron och kungadöme Så att detta kan bli fast grundat i rättvisa och rättfärdighet Nu och för alltid. Härskarornas Gud skall i sin glödande iver Se till att detta kommer att hända.

Här har barnet redan kommit till jorden. Vem, i så fall? Profetian uttalades på kung Ahas tid och sonen är i så fall Hiskia som föddes 755 f Kr. När Ahas dog år 729 f Kr renade Hiskia landet från avguderier och barnaoffer som Ahas faktiskt introducerade i Juda.

Betyder detta att vi måste skrota tanken på två ankomster? Nej, när de vise männen frågade var Messias skulle födas svarade de skriftlärderna att det skulle ske i Betlehem:

Men du, Betlehem Efrata, som är så liten bland Juda tusenden, från dig skall det åt mig komma en som skall härskas i Israel. Hans ursprung är före tiden, från evighetens dagar. ³Därför skall han överge dem fram till den tid då hon som skall föda har fött. Då skall resten av hans bröder få vända tillbaka till Israels barn. ⁴Han skall träda fram och vara en herde i HERRENS kraft, i HERRENS, sin Guds, namns höghet. Och de skall ha ro, ty han skall då vara stor intill jordens ändrar.

(Mika 5:2-4)

Här föds Messias av en kvinna och är alltså en människa men han har ett ursprung från evighet – eller från mycket avlägsna tider som det står i den judiska översättningen. Men, som synes, skall det innebära att Israels folk samlas till Israels land. Och ett fredsrrike skall uppstå som når över hela jorden.

Om det blir två ankomster

skall de löften som är knutna till Messias fullbordas andra gången om de inte gjorde det den första. Och här har ersättningsteologin firat stora triumfer. För kyrkan har envist sagt att Jesu återkomst bara skall handla om vilka som blir frälsta respektive förkastade.

Sammanfattning

- 1) Det är svårt att avgöra vilka texter som är messianska eftersom ordet Messias inte används i dessa texter. Därför är det inte säkert att Jes 53 handlar om Messias. Herrens tjänare kan enligt judiskt synsätt vara Israels lidande folk. (Det finns detaljer i texten som talar emot en sådan tolkning, men detta är gängse judisk uppfattning.) Saken kompliceras ytterligare av att avslutade händelser och framtid är samma tempus i bibelhebreiskan.
- 2) De texter som kan tänkas handla om Messias innehåller så många saker som aldrig blev av under Jesu år på jorden. Israels folk samlades inte till Israels land och lejonen äter fortfarande kött och inte halm.
- 3) Om kyrkan löser upp denna motsättning genom att hänvisa till att Messias kommer två gånger med en mellanliggande himmelfärd (Dan 7) så skall kyrkan också säga att alla de löften som gäller Israel kommer att förverkligas när Jesus kommer tillbaka. Jesus kommer ju i så fall för att rädda Israel från hednafolkens samfälliga aggression.

Referenser

- 1) TANAKH – The Holy Scriptures According to the Traditional Hebrew Text. The Jewish Publication Society, Philadelphia and Jerusalem, 1985 (Den hebreiska Bibeln i modern översättning till amerikansk engelska)
- 2) Beth Moshe: Judaism's Truth Answers the Missionaries. Bloch Publishing Company, New York, 1987
- 3) Moshe Avraham Ben Baruch: The Teacher and the Preacher. A Dialogue. Shorashim of the Old City Publications, Jerusalem, 2003

(De båda senare böckerna tar upp en mängd frågor där kristen och judisk teologi läser eller tolkar den hebreiska texten på olika sätt. Den första boken har en något aggressiv framtoning medan den andra är vad den utger sig för att vara – en dialog.)